ROZVOJOVÉ ASPEKTY MIKROREGIÓNU VRŠATEC V KONTEXTE AKTIVÍT MAS

Michal Hladký, Eva Rajčáková

Abstract

The aim of this contribution is to analyse activities of the Local Action Group (LAG) and their influence on development in Microregion Vršatec in context of its potential and development possibilities. Theoretical section gives an overview of definitions connected with partnerships, local action groups and outlines method used to evaluate contentment with chosen attributes of quality of life among local population. Practical part characterises the Microregion Vršatec and operation of the Local Action Group Vršatec from geographical aspect, presents local public opinion on main problems and opportunities for further development in municipalities and in the LAG based on results of survey questionnaire, and provides an insight into the future perspective of association using authors' SWOT analysis.

Keywords: Microregion Vršatec, Local Action Group, potential, development

Úvod

Miestne akčné skupiny ako verejno-súkromné partnerstvá, združujúce miestnu samosprávu, miestnych podnikateľov a neziskové organizácie, vytvárajú platformu pre realizáciu rozvojových potrieb územia, najmä prostredníctvom čerpania finančných prostriedkov v rámci európskeho podporného nástroja LEADER zameraného na rozvoj miestnej komunity.

Cieľom príspevku je analyzovať aktivity miestnej akčnej skupiny (ďalej „MAS“) Vršatec a ich vplyv na rozvoj mikroregiónu v kontexte jeho potenciálu a rozvojových možností. Potenciál územia a jeho rozvojové možnosti sú hodnotené s využitím komplexnej geografickej charakteristiky, prínosu projektov, SWOT analýzy a percepcie vybraných atribútov kvality života zo strany miestneho obyvateľstva na základe výsledkov dotazníkového prieskumu realizovaného v období od novembra 2015 do februára 2016.

Prehľad literatúry a metodika práce

Vymedzeniu pojmu partnerstvo z hľadiska regionálneho rozvoja sa vo svojich dielach venujú viacerí autori (Rusnák, 2001, Falt'an, 2001, Pätoprstý a kol., 2012 a i.). Delimitáciou vidieckych regiónov sa zaoberajú Johnston et al. (1986, in Spišiak, 2005) a Binek (2005). Historický vývoj a benefity konceptu integrovaného

rozvoja vidieka na úrovni lokálnych partnerstiev analyzujú Cohen (1980, in Zoomers, Geurten, 1991), Rutten (1984) a Moseley, Cherret, Cawley (2001). Na Slovensku predstavili originálnu metodiku na skúmanie geografických aspektov rozvoja mikroregiónu Klamár (2007) a Oremusová (2009). Absorpčnú kapacitu regiónu a priestorové aspekty čerpania finančných prostriedkov na realizáciu projektov v danom území skúmajú Charvát (2010), Kramáreková (2010), Cicoňová, Kramáreková (2013), Kramáreková, Oremusová, Žoncová, Dubcová (2016). Hodnotením cezhraničnej spolupráce vo vybraných regiónoch Slovenska sa zaoberajú Hakszer (2013), Kramáreková, Dubcová, Némethová (2016).

Vstupné dáta týkajúce sa geografickej charakteristiky mikroregiónu Vršatec sú z databázy Štatistického úradu SR DATAcube, informácie o činnosti MAS z kancelárie MAS Vršatec a z rozhovorov so starostami členských obcí. Rozvojové aspekty územia sme skúmali s využitím výsledkov dotazníkového prieskumu, orientovaného na zistenie názoru populácie o rozvojových možnostiach svojej obce a územia MAS. Dotazníkový formulár bol distribuovaný v spolupráci s obecnými úradmi a dotazníkového prieskumu sa zúčastnilo 345 respondentov, pričom sme sa snažili dodržať kvôli objektívite zásadu proporcionality a získať počet odpovedí z jednotlivých obcí v počte zodpovedajúcom jej populačnej veľkosti.

Výsledky dotazníkového prieskumu sú v prípade prvých piatich otázok, týkajúcich sa percepcie vybraných atribútov kvality života (prírodného prostredia a vybraných prvkov sociálnej a ekonomickej infraštruktúry), spracované vo forme kartogramov podľa členských obcí MAS. Pri tvorbe mapovej projekcie bola využitá semi-kvantitatívna metóda a technika faktorovej analýzy, kde jednotlivým odpovediam na uzavreté otázky bola priradená bodová hodnota od 0 do 4, ktorá bola referenčne vzťahovaná k počtu obyvateľov príslušnej obce. Na základe zistení sme vypracovali SWOT analýzu, ktorá môže byť zároveň vstupom pre náčrt možnosti a perspektív ďalšieho rozvoja MAS.

Teoretické východiská

Chápanie pojmu partnerstvo v kontexte regionálneho rozvoja je v literatúre heterogénne. Autori sa zhodujú na tom, že sa dá obsahovo vymedziť ako spolupráca určitých subjektov verejného alebo súkromného sektora na horizontálnej prípadnej vertikálnej úrovni. Rusnák (2001) klasifikuje partnerstvá do šiestich stupňov – lokálne, regionálne a municipálne partnerstvo, ďalej partnerstvo medzi mestom a vidiekom, partnerstvo na národnej úrovni. Partnerstvo predstavuje jeden z kľúčových inovačných princípov reformy štrukturálnej politiky EÚ po roku 1988 (Pätoprstý a kol., 2012).

Ďalej sa zameriame na problematiku rozvoja vidieka. Johnston et al. (1986, in Spišiak, 2005) definujú rurálne územia ako regióny s prevahou výskytu otvorenej krajiny a foriém extenzívneho využívania zeme s nízkou hustotou zaľudnenia, ktoré sú lokalizované izolovane od veľkých mestských centier. Podľa

autorov je dôležitý aj behaviorálny aspekt, spätosť populácie so životným prostredím a okolitou krajinou ako aj percepcia vidieckeho priestoru miestnym obyvateľstvom. Binek (2005) stanovuje viaceré aspekty vymedzenia vidieckeho regiónu ako sú: veľkostné znaky (počet obyvateľov, hustota zaľudnenia, rozloha a podiel zastavanej plochy), ekonomické znaky (dochádzka do zamestnania, zamestnanosť v poľnohospodárstve, vyšší podiel samozásobiteľstva a vlastná výroba), urbanistická štruktúra (nízky podiel zastavaných plôch, existencia poľnohospodárskeho areálu, absencia rozsiahlych verejných priestorov), architektonické znaky (prevaha nízkopodlažnej zástavby, absencia nájomného bývania, individuálna výstavba, integrácia obytných a ďalších funkcií), sociálne znaky (tradicionalizmus, susedstvo, participácia, zdieľanie spoločnej histórie, väčšia snaha o spoluprácu).

Historický vývoj integrovaného rozvoja vidieka

Po hospodárskej kríze v 70. rokoch a následnom náraste nezamestnanosti a technologických zmenách v poľnohospodárskej prvovýrobe sa prvýkrát začala v Európe pertraktovať otázka integrovaného rozvoja vidieka ako špecifickej súčasti regionálnej politiky. Podľa Ruttana (1984) kladú plány integrovaného rozvoja vidieka (ďalej „PIRV“) dôraz na sociálnu solidaritu a spravodlivejšiu distribúciu príjmov z ekonomického rastu medzi mestskými a vidieckymi oblasťami a medzi rôznymi sociálnymi skupinami v rurálnych oblastiach.

Koncepcie tzv. udržateľného rozvoja vidieka zdôrazňujú vzťah vidieckeho rozvoja ku krajine a k životnému prostrediu, kľúčovým pojmom je „medzigeneračnosť“, ktorá označuje uspokojenie základných potrieb súčasných obyvateľov bez zhoršenia podmienok pre uspokojenie potrieb budúcich generácií. Cohen (1980 in Zoomers, Geurten 1991) popisuje PIRV pomocou charakteristík: farmárčenie a nepoľnohospodárske vidiecke aktivity, zameranie rozvojových projektov primárne na najchudobnejšie a rizikové skupiny rurálnej populácie, vzájomné prepojenie rozvojových projektov, participácia a sebarealizácia ako kľúčové faktory plánovania integrovaného rozvoja vidieka.

Prvé koncepcie plánovania vidieckeho rozvoja vznikli v polovici 80. rokov, kedy kulminovali socioekonomické problémy (pokles zamestnanosti v poľnohospodárstve, vysoká miera evidovanej a dlhodobej nezamestnanosti, rastúca chudoba a sociálna exklúzia vidieckeho obyvateľstva najmä v periférnych regiónov a i.) v transformujúcej sa vidieckej spoločnosti. Práve v tomto období sa začali na báze obdobnej spolupráce sociálnych partnerov (zamestnávateľa, obchodné komory a pod.) formovať lokálne vidiecke partnerstvá (Moseley, Cherret, Cawley, 2001) a nástroje na podporu rozvojových zámerov vidieckych regiónov. V roku 1991 vznikol nástroj LEADER zameraný na zvýšenie rozvojového potenciálu vidieckych oblastí, ktorý je založený na aplikácii tzv. prístupu „bottom up“ (za rozvoj územia sú „zodpovední“ samotní občania

prezentovaní prostredníctvom miestnych akčných skupín). Uvedený prístup umožňuje presnejšie identifikovať a riešiť problémové oblasti.

Na Slovensku sa LEADER začal implementovať až v programovom období 2007-2013 a prvé projekty boli MAS realizované v roku 2010. Základnou podmienkou pre získanie nenávratného finančného príspevku (z toho 95 % z eurofondov a 5 % zo štátneho rozpočtu) bolo vypracovanie Integrovannej stratégie rozvoja územia s identifikovanými problémovými oblasťami a spôsobmi ich riešenia, základnou víziou rozvoja a definovanými strategickými a špecifickými cieľmi v rozvojovej oblasti. Schválenie stratégie rozvoja umožňuje MAS byť prijímateľmi finančného príspevku na realizáciu rozvojových projektových zámerov a samotnú činnosť MAS. V programovom období 2014-2020 sa LEADER realizuje v rámci prioritnej osi 6 Programu rozvoja vidieka SR 2014-2020, ktorý je finančne zabezpečený z Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka (ďalej „EPFRV“). Program rozvoja vidieka SR 2014 – 2020 v súlade s cieľmi dokumentu Európa 2020 a Spoločnej poľnohospodárskej politiky špecifikuje tri strategické ciele (www.mpsr.sk, 2016-02-07): podporovať konkurencieschopnosť poľnohospodárstva, zabezpečovať udržateľné hospodárenie s prírodnými zdrojmi a opatrenia v oblasti klímy, dosiahnuť vyvážený územný rozvoj vidieckych hospodárstiev a komunít vrátane vytvárania a udržiavania pracovných miest.

MAS ako základný inštitucionálny rámec rozvoja rurálnych oblastí

Pojem miestna akčná skupina (ďalej „MAS“) označuje partnerstvo zložené z predstaviteľov miestnej samosprávy, podnikateľského sektora a neziskových organizácií. Zákon č. 83/1990 Zb. o združovaní občanov definuje MAS ako „verejno-súkromné partnerstvá, v ktorých majú svoje zastúpenie miestne komunity, podnikatelia, verejná správa, poľnohospodárske a lesnícke subjekty, mladí ľudia, ženy a iní aktéri na miestnej úrovni. Podmienkou je, aby zástupcovia súkromného sektora (vrátane mimovládnych organizácií) tvorili minimálne 50% partnerstva. Miestna akčná skupina vzniká ako neformálne partnerstvo kľúčových subjektov verejného a súkromného sektora, ktoré pôsobia v území. Partnerstvo je potrebné zaregistrovať ako občianske združenie“.

Územie podporované v rámci programu LEADER musí spĺňať nižšie uvedené podmienky (Zväz poľnohospodárskych družstiev a obchodných spoločností SR – www.zpd.sk, 2016-02-07): musí mať zriadenú MAS ako verejno-súkromné partnerstvo, spĺňať minimálnu hranicu 10 000 a maximálnu 150 000 obyvateľov, hustota obyvateľstva celého územia MAS nesmie byť vyššia ako 150 obyv./km², minimálny počet obcí tvoriacich MAS je 7, z podpory sú vylúčené obce s počtom obyvateľov nad 20 000 (napr. väčšie mestá a ich mestské časti) ako aj krajské mestá s výnimkou ich prímestských častí do 5 000 obyvateľov.

Geografická charakteristika mikroregiónu Vršatec

Územie MAS Vršatec pozostáva z 21 členských obcí na území okresov Ilava (Bohunice, Bolešov, Borčice, Červený Kameň, Dulov, Kameničany, Krivoklát, Mikušovce, Pruské, Sedmerovec, Slavnica, Tuchyňa a Vršatské Podhradie) a Trenčín (Dolná Súča, Horná Súča, Horné Srnie, Hrabovka, Nemšová, Skalka nad Váhom a Zamarovce) (mapa 1). Jedná sa o dominantne rurálny región (19 vidieckych obcí a 2 mestá: Nemšová a Ilava) na pravom brehu toku Váhu resp. v podhorskej oblasti Bielych Karpát. Skúmané územie hraničí s dvomi mikroregionálnymi združeniami, s mikroregiónom Teplička so sídlom v Trenčianskych Tepliciach a mikroregiónom Naše Považie v okolí Púchova. Mikroregión je rozlohou (316,20 km²) a počtom obyvateľov (34 521 obyv. k 31.12.2015, Štatistický úrad SR – ďalej „ŠÚ SR“) porovnateľný s menšími okresmi Slovenska, hustotou obyvateľstva (109,17 obyv./1 km², ŠÚ SR k 31.12.2015) sa približuje celoslovenskému priemeru. Región má výhodnú komunikačnú polohu na multimodálnom dopravnom koridore č. V a dostupnosťou k hlavným pólom rozvoja, priemyselným a sídelným centráм (Bratislava 129 km, Žilina 58 km a i.) Slovenska a okolitých krajín (Brno 129 km, Zlín 52 km a i.).

Na území mikroregiónu Vršatec žilo k 31.12.2015 34 521 obyvateľov. Väčšina populácie je koncentrovaná v rurálnom prostredí, miera urbanizácie (mestá Nemšová a Ilava z 21 členských obcí) dosahuje približne 34 %. Prevládajúcou veľkostnou kategóriou sú obce nad 3 000 obyvateľov (34,2 % obyv.), v obciach nad 2 000 obyvateľov žijú viac ako dve tretiny populácie. Početne dominujú menšie sídla do 1 000 obyv. (12 obcí). Demografický vývoj mikroregiónu zaznamenáva priaznivý trend v dôsledku narastania podielu predproduktívnej zložky obyvateľstva (14,94 % v roku 2015), ktorá prevyšuje poproduktívnu (14,54 %). Na úrovni celkového prírastku obyvateľstva (približne 4 ‰) sa dlhodobo podieľa rozhodujúcim spôsobom migračný pohyb (4,58 ‰ v r. 2015). Najvyššie relatívne hodnoty celkového prírastku pozorujeme v obciach s dobrým polohovým potenciálom v zázemí miest Dubnica nad Váhom/Nemšová (Borčice: 45,29 ‰) resp. Trenčín (Zamarovce: 18,44 ‰, Hrabovka: 16,55 ‰). Naopak, najmenej priaznivá je demografická situácia v obciach s exponovanou polohou do 250 obyv. (Vršatské Podhradie: -25,53 ‰, Krivoklát: -12 ‰). Vo vzdelanostnej štruktúre obyvateľstva sú významne zastúpené osoby s úplným stredným odborným vzdelaním s maturitou (20,1 % v r. 2015), s učňovským vzdelaním bez maturity (15,8 %) či stredným odborným vzdelaním bez maturity (13,7 %), čo súvisí s priemyselnými tradíciami v širšom regióne stredného Považia s významným zastúpením strojárstva (najmä v predtransformačnom období) a elektrotechnického priemyslu (v súčasnosti).

V regióne MAS Vršatec je významne zastúpený sekundárny a terciérny sektor hospodárstva z hľadiska zamestnanosti (spolu 95 % k 31.12.2014) a počtu subjektov (93,1 %). V prípade technickej infraštruktúry je problémom

odkanalizovanie mikroregiónu, nakoľko na kanalizáciu sú pripojené (rok 2015) len dve obce (Ilava a od roku 2014 aj Zamarovce) (CLLD Stratégia MAS Vršatec, 2015) a podľa údajov zo sčítania v roku 2011 iba približne 53 % domácností (ŠÚ SR, 2011). Miera plynofikácie (90 % domácností v roku 2011) ako aj napojenia územia na vodovod (91 % domácností) je pomerne dobrá, vodovod chýba len v dvoch obciach (Vršatské Podhradie a Červený Kameň) a prípojka na plyn absentuje v Krivokláte a Vršatskom Podhradí. Centrami dochádzky za zdravotnou starostlivosťou sú obce s ambulanciou – mestá Ilava (sídli tu aj nemocnica), Nemšová a obce Dolná Súča, Horná Súča, Horné Srnie a Pruské.

Mapa 1: Poloha mikroregiónu Vršatec

Map 1: Location of Microregion Vršatec

Zdroj: spracované podľa Výročná správa MAS Vršatec, 2014

Najvýznamnejšími prírodnými atraktivitami cestovného ruchu sú Ľuborčianska dolina (Antonstal) v Nemšovej, Prírodná rezervácia Nebrová,

Červenokamenské bradlo v Červenom Kameni, Národná prírodná rezervácia Vršatské bradlá vo Vršatskom podhradí a Prírodná pamiatka Krivoklátska tiesňava. Medzi najdôležitejšie kultúrno-historické pamiatky s potenciálom prilákania návštevníkov môžeme zaradiť Kaštieľ v Klobušiciach na území mesta Ilava, poľovnícky kaštieľ Antonstal pri meste Nemšová, Pominovský kostolík v Sedmerovci z 11.-12. stor. ako jednu z najstarších zachovaných stavieb na Slovensku, kryptu rodiny Zamarovských v Zamarovciach, zrúcaniny hradu Vršatec vo Vršatskom Podhradí, Kaštieľ v Bohuniciach s novootvorenou expozíciou (v roku 2015) voskových figurín najvýznamnejších osobností regiónu, pútnické miesto v Skalke nad Váhom (kláštor a kostol) atď. Dôležitou súčasťou rozvíjania cestovného ruchu je aj organizovanie rôznych kultúrnych a športových podujatí (na Letisku Slavnica, výstup na Vršatec z obce Pruské) ako aj podpora agroturistiky (napr. Gazdovstvo Uhliská s chovom koní a jazdiarňou), cykloturistiky (fungujúca cyklotrasa a náučný chodník „Cestou Hugolína Gavloviča“) a miestnych tradícií.

V mikroregióne je v prevádzke 11 ubytovacích zariadení, z toho 2 hotely, 2 penzióny, chatová osada a 6 turistických chát s celkovou kapacitou 420 lôžok (CLLD stratégia MAS Vršatec, 2015), pričom len jedno zariadenie má kvalitatívne hodnotenie 2* hotela (hotel Vršatec vo Vršatskom Podhradí).

MAS Vršatec

MAS Vršatec vznikla transformáciou MAS Vlára – Váh v roku 2008 na báze spolupráce obcí dvoch susediacich mikroregiónov Zdroje Bielych Karpát a Vlára – Váh s pôvodným počtom zakladajúcich členov 20, obec Zamarovce pristúpila až v roku 2012.

Členmi verejno-súkromného partnerstva (48,84 % členov z verejného a 51,16 % zo súkromného sektora) sú viaceré občianske združenia, spolky, kluby, poľnohospodárske družstvá, spoločnosti s ručením obmedzeným, akciové spoločnosti a cirkevné organizácie.

MAS Vršatec má schválenú Integrovanú stratégiu rozvoja územia (tzv. CLLD stratégiu) s definovanými prioritami (Výročná správa MAS Vršatec, 2014). MAS Vršatec disponuje väčšími možnosťami pri uchádzaní sa o nenávratný finančný príspevok (ďalej „NFP“) z fondov EÚ z Programu rozvoja vidieka a Programu cezhraničnej spolupráce SR-ČR 2014-2020.

Realizované projekty v programovom období 2007-2013 (2015)

V roku 2010 bol MAS Vršatec udelený NFP vo výške 2,1 mil. € v rámci programu LEADER (prioritná os 3) na implementáciu rozvojových projektov lokálnych samospráv a projektov realizovaných fyzickými a právnickými osobami a občianskymi združeniami. Išlo napr. o vybudovanie nízkokapacitného ubytovania v obciach Nemšová, Horná Súča a Ilava a publikačnú činnosť občianskych

združení Bližšie k vidieku a AGROEDUKA súvisiacu s podporou cestovného ruchu. Konečnými prijímateľmi NFP boli predovšetkým obce Horná Súča (preinvestovaných viac ako 145 tis. €) a Pruské (117 tis. €) (graf 1). Naopak najnižšiu úroveň čerpania NFP zaznamenali obce Skalka nad Váhom (7 tis. €), Krivoklát a Hrabovka (zhodne približne 14 tis. €). NFP boli využité na spolufinancovanie projektov zameraných na vybudovanie cyklotrasy (Nemšová), opravu miestnej komunikácie (Borčice, ...), rekonštrukciu verejného priestranstva príp. oddychovej zóny (Bolešov, Bohunice a i.), stavebné úpravy obecného úradu (Hrabovka, Mikušovce, Horná Súča) a i.

Graf 1: Hladina čerpania NFP na projekty realizované v obciach MAS Vršatec v programovom období 2007-2013 (2015)

Graph 1: Level of absorption of non-repayable financial contributions on projects implemented in municipalities of the LAG Vršatec in the programming period 2007-2013 (2015)

Zdroj: spracované podľa Výročná správa MAS Vršatec, 2014

Okrem toho MAS Vršatec spolu s partnerskými mikroregionálnymi združeniami (Teplička, MAS Požítavie Širočina a Terchovská dolina, MAS Vodňanská ryba v južných Čechách) participovala aj na implementácii projektov v rámci Programu cezhraničnej spolupráce SR-ČR 2007-2013. Išlo o podporu spolupráce v oblasti miestnych tradícií a kultúry, obnovenie strážnych veží na historickej ceste Magna Via zo 16. storočia (MAS Požítavie Širočina), výmenu skúseností (MAS Vodňanská ryba) a spoločný marketing (Mikroregiónom Teplička v Trenčianskych Tepliciach).

Percepcia rozvojových možností a vybraných atribútov kvality života miestnou komunitou na základe výsledkov dotazníkového prieskumu

Štruktúru respondentov dotazníkového prieskumu (obr. 2) tvorili obyvatelia (345) s trvalým bydliskom v obciach, ktoré sú členmi MAS, z ktorých bolo 175 žien (50,7 %). Až 25,8 % (89) bolo vo veku nad 60 rokov a len 10,4 (36) mladších ako 30 rokov. Podľa stupňa dosiahnutého vzdelania na dotazníkový prieskum reagovali najmä skupiny so stredným vzdelaním s maturitou (takmer 45 %) a s vysokoškolským vzdelaním (približne 24 %), podiel respondentov so základným vzdelaním bol približne len 10 %. Až 80 % respondentov žije v mieste trvalého bydliska od 11 do 50 rokov.

Pri komplexnom hodnotení percepcie vybraných atribútov kvality života obyvatelia vyjadrili pomerne vysokú mieru spokojnosti v obciach nad 2 tis. obyv. (s výnimkou mesta Nemšová) (Ilava, Pruské, Horné Srnie, Horná Súča, Dolná Súča) a minimálnu spokojnosť v obciach do 250 obyv. (Vršatské Podhradie, Krivoklát), ktoré sa umiestnili na posledných miestach v prípade de facto všetkých vybraných faktorov. Z výsledkov prieskumu vyplýva, že väčšina respondentov (52,8 %) sa o dianie a aktivity v obci zaujíma iba občas. Pri hodnotení potreby vzniku nových pracovných príležitostí podľa odvetví sa na prvých miestach umiestnili poľnohospodárstvo (32,2 %), cestovný ruch (14,8 %) a priemyselná výroba (11,9 %); za hlavnú príčinu nedostatku pracovných miest považujú respondenti legislatívne obmedzenia (42,0 %). V prípade vhodných podmienok by väčšina respondentov chcela podnikat' v terciérnom sektore (obchod a služby – 29,3 %, cestovný ruch – 24,9 %), významnejšie je v štruktúre odpovedí zastúpené aj stavebníctvo (13,6 %). Ako najväčší problém obce väčšina respondentov uviedla absenciu kanalizácie (33,9 %), ďalej nedostatky legislatívy v oblasti podnikania (29,9 %), nedostatočné pokrytie obce linkami verejnej autobusovej dopravy (21,7 %), komplikovane formulované výzvy na podávanie projektov o NFP zo strany súkromného sektora a občianskych iniciatív (9,6 %) a dlhodobý demografický úpadok, vyľudňovanie obcí (4,9 %). Najväčšia časť respondentov vidí perspektívy rozvoja obce v zlepšovaní kvality životného prostredia (35,9 %) a vo vytvorení zariadení pre oddych a voľný čas (26,4 %).

Z hľadiska rozvoja cestovného ruchu a zatraktívnenia územia MAS je podľa názoru respondentov rozhodujúce skvalitnenie cestnej infraštruktúry (20,6 %), kvantitatívne rozšírenie kvalitných ubytovacích kapacít (18,8 %), vytváranie podnikateľských sietí resp. klastrov, ktoré by ponúkali rôzne zvýhodnenia (17,4 %), ďalej propagácia územia, predovšetkým za hranicami mikroregiónu (14,5 %). V poslednej otázke dostali oslovení respondenti možnosť vyjadriť sa k prioritám a tematickému zameraniu ďalšieho rozvoja MAS Vršatec. Podľa názoru respondentov rozvoj by mal smerovať k podpore aktivít v oblastiach farmárstvo (26,7 %), remeslá (23,2 %), miestna kultúra a tradície (21,7 %), cyklodoprava (20,0 %) a cestovný ruch (8,4 %).

Obr. 2: Miera spokojnosti obyvateľstva v obciach MAS Vršatec s vybranými atribútmi kvality života v rokoch 2015-2016

Figure 2: Level of contentment of population in municipalities of the LAG Vršatec with chosen attributes of quality of life in years 2015-2016

Zdroj: dotazníkový prieskum, 2016

Perspektívy rozvoja mikroregiónu Vršatec

Na základe prechádzajúci analýz polohového, fyzickogeografického a humánnogeografického potenciálu, výsledkov dotazníkového prieskumu ako aj informácií z rozhovorov so starostami členských obcí môžeme podať SWOT analýzu MAS Vršatec (tab. 1) ako základný dokument vo vzťahu k plánovaniu budúcnosti a perspektívam združenia.

Tab. 1: SWOT analýza mikroregiónu Vršatec
Table 1: SWOT analysis of Microregion Vršatec

Silné stránky	Slabé stránky
príznivý polohový potenciál	prehlbovanie zaostávania rozvoja obcí s marginálnou polohou (Krivoklát, Vršatské Podhradie)
susedstvo s Českou republikou, znamenajúce možnosť cezhraničnej spolupráce	nevyhovujúci stav ciest II. a III. triedy, miestnych komunikácií a chodníkov
dobrá demografická situácia	nedostatočné pokrytie časti územia linkami verejnej autobusovej dopravy (predovšetkým obce Vršatské Podhradie a Krivoklát s potenciálom pre turizmus)
relatívne nízka nezamestnanosť, pod celoslovenským priemerom	absencia kanalizácie na väčšine územia
prítomnosť veľkých poľnohospodárskych družstiev (Vlára, Vršatec)	potreba intenzifikácie a rekonštrukcie existujúcej čističky odpadových vôd obcí na pravom brehu Váhu
existencia silnej industriálnej bázy, ktorá sa dokázala relatívne úspešne transformovať na nové spoločensko-ekonomické pomery po roku 1989	absentujúce veľkokapacitné ubytovanie
príznivé podmienky pre agroturistiku (Gazdovstvo Uhliská, Chata Gilianka, ...)	absencia podnikateľských sietí resp. klastrov na podporu cestovného ruchu
prítomnosť kultúrno-historických pamiatok ako atraktív pre cestovný ruch (Vršatské Bradá, Krivoklátska tiesňava, pútnické miesto na Skalke, krypta rodiny Zamarovských a pod.)	slabá propagácia a marketing mimo územia mikroregiónu (nevyužívanie potenciálu v oblasti cestovného ruchu), chýbajúce turistické informačné centrá
dobrá propagácia združenia na území mikroregiónu prostredníctvom informačných tabulí pred obecnými úradmi	nezáujem mladých ľudí o verejný život
Príležitosti	Ohrozenia
rozvíjanie miestnych tradícií, kultúry, remesiel, organizovanie kultúrnych a športových podujatí	zniženie migračných prírastkov v území a následný pokles v raste počtu obyvateľov
posilňovanie komunitného života a participácie občanov na správe vecí verejných	nedostatok financií na dobudovanie a udržiavanie technickej a sociálnej infraštruktúry
rozvoj bytovej výstavby vzhľadom na príznivú demografickú situáciu	problém s realizáciou projektov kvôli nevyužitým pozemkom
podpora pre rozvoj agrosektora a malých ekonomických subjektov v oblasti výroby a služieb	nízka dostupnosť externých finančných zdrojov pre malé obce (do 1 000 obyv.)
podpora podnikania v oblasti cestovného ruchu	nezaradenie MAS Vršatec do územi oprávnených čerpať prostriedky z EŠIF v programovom období 2014-2020
rekonštrukcia miestnych komunikácií a chodníkov	nestabilná politická situácia, časté zmeny v legislatíve
vytvorenie podmienok pre rozvoj cykloturistiky	
možnosť čerpania finančných prostriedkov z Európskych štrukturálnych a investičných fondov príp. zo štátneho rozpočtu (napr. Program obnovy dedín)	

Zdroj: vlastný výskum, 2016

Záver

V posledných desaťročiach sa do popredia dostávajú z hľadiska rozvoja vidieckych regiónov integrované stratégie rozvoja vidieka, v ktorých je rozvoj riadený miestnou komunitou a inštitucionálne zabezpečený miestnymi akčnými skupinami, ktoré sú prijímateľmi finančných prostriedkov z programu LEADER prípadne programov cezhraničnej spolupráce. Na Slovensku začali MAS realizovať prvé projekty, väčšinou spolufinancované z NFP, v roku 2010.

V činnosti MAS Vršatec v programovom období 2007-2013 (čas ukončenia realizácie niektorých projektov bol predĺžený do konca roka 2015, pozn. autorov)

dominovala implementácia projektov realizovaných v rámci prioritnej osi 3 Programu rozvoja vidieka SR 2007-2013 a projektov spolupráce s partnerskými združeniami v súlade s cieľom opatrenia 4.2 uvedeného programu zo zdrojov programu LEADER (opatrenia 4.1 a 4.3). Na základe výsledkov výskumu zameraného na účelnosť použitia NFP môžeme konštatovať, že v osi 3 absentujú výzvy na priamu podporu cestovného ruchu ako možného katalyzátora rozvoja MAS. Nedostatkom je tiež fakt, že až viac ako 80 % finančných prostriedkov z programu LEADER je v praxi zvyčajne využívaných na účely rozvoja miestnej samosprávy (opravy miestnych komunikácií a chodníkov, stavebné úpravy budov obecných úradov, rekonštrukcia verejných priestranstiev a oddychových zón a i.), namiesto rovnomernejšej distribúcie zdrojov medzi subjekty miestnej komunity (súkromný sektor, verejná správa a neziskové organizácie). Doterajšie aktivity MAS Vršatec hodnotia vrcholoví predstavitelia obcí aj respondenti oslovení v rámci dotazníkového prieskumu prevažne pozitívne. Pridanú hodnotu združenia vnímame v rozvoji spoločensko-kultúrno-športových väzieb v rámci MAS a podpore miestnej komunity prostredníctvom kooperácie jednotlivých členov pri implementovaní CLLD stratégie.

Paralelne popri MAS fungujú aj (v súčasnosti už prevažne len formálne) občianske združenia Mikroregión Zdroje Bielych Karpát a Regionálne združenie Vlára-Váh ako zakladajúci členovia MAS Vršatec. Tieto združenia odovzdali kvôli nízkej absorpčnej kapacite externých zdrojov väčšinu svojich kompetencií novovzniknutej MAS a napriek útlmu činnosti si zachovávajú svoju existenciu z dôvodu možného turbulentného vývoja v MAS v súvislosti s dostupnosťou finančných zdrojov v období 2014-2020 (v čase publikovania tohto príspevku nebol ukončený proces výberu a schvaľovania MAS na Ministerstve pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR).

Predpokladom pre rozvoj mikroregiónu Vršatec je priaznivý polohový potenciál, progresívny typ vekovej pyramídy spojený s celkovým prírastkom obyvateľstva, relatívne vyvážená ekonomická štruktúra územia po úspešnom absolvovaní transformačného procesu a prítomnosť atraktívít cestovného ruchu, najmä fyzickogeografického charakteru (Vršatské bradlá a i.). Medzi bariéry rozvoja skúmaného územia môžeme zaradiť nedostatočne využitý potenciál cestovného ruchu súvisiaci so slabo rozvinutou materiálno-technickou základňou v oblasti ubytovacích kapacít a nízkou mierou propagácie územia v externom prostredí, zlý stav technickej infraštruktúry (najmä kanalizácie) a prehlbovanie zaostávania rozvoja malých obcí s izolovanou podhorskou polohou (Krivoklát, Vršatské Podhradie).

Pod'akovanie

Príspevok bol spracovaný v rámci projektu VEGA č. 1/0540/16 Sociálne, ekonomické a environmentálne determinanty rozvoja a transformácie regiónov: regionálnogeografický prístup.

Literatúra

- BINEK, J. 2005. Problémy venkovských obcí – realita a vnímaní. In *VIII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách*. Klímová, V., Vystoupil, J. (ed.). Brno : Masarykova univerzita, 2005. s. 23-29. ISBN 80-210-3888-8.
- CICOŇOVÁ, A. – KRAMÁREKOVÁ, H. 2013. Disparity čerpania finančných prostriedkov na realizáciu projektov prostredníctvom Prioritnej osi 2 Životné prostredie a Trvalo udržateľný rozvoj v Nitrianskom samosprávnom kraji v rokoch 2007 – 2010. In *Geografické informácie*. ISSN 1337-9453, 2013, roč. 17, č. 1, s. 17-34.
- FALŤAN, Ľ. 2001. Partnerstvo- výzva a šanca. In *Spoločná vec- rozvoj, partnerstvo, medziobecná spolupráca*. Hrivňák, Ľ. (ed.). Bratislava : 2001. 120 s.
- HAKSZER, R. 2013. Cross-border co-operation projects in the Hungarian Slovak border area. In *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Rerum Naturalium, Geographica*. ISSN 1212-2157, 2013, vol. 44, no. 2, pp. 93-109.
- CHARVÁT, T. 2010. Využitie finančných prostriedkov prostredníctvom Programu rozvoja vidieka na rozvoj obcí Trnavského kraja v období 2007 – 2010. In *Geographia Cassoviensis*. ISSN 1337-6748, 2010, roč. 4, č. 1, s. 78-81.
- JOHNSTON, R. J. et al. 1989. *The dictionary of human geography* (2nd ed.). London : Basil Blackwell. ISBN 0631146555. In Spišiak, P. a kol. 2005. *Agrorurálne štruktúry Slovenska po roku 1989*. Bratislava : Geografika, 2005. 183 s. ISBN 80-969338-4-1.
- KLAMÁR, R. 2007. *Strategické plánovanie rozvoja mikroregiónu Ptava*. Dizertačná práca. Prešov : Fakulta humanitných a prírodných vied Prešovskej univerzity, 2007. 210 s. ISBN 80-80686-041.
- KRAMÁREKOVÁ, H. 2010. Priestorové aspekty čerpania štrukturálnych fondov v Nitrianskom samosprávnom kraji v rokoch 2004 – 2006. In *Geografický časopis*. ISSN 0016-7193, 2010, roč. 62, č. 4, s. 347-373.
- KRAMÁREKOVÁ, H. – DUBCOVÁ, A. – NÉMETHOVÁ, I. 2016. Evaluation of Cross-Border Co-operation of Slovakia and Hungary. In *Central Europe Area in View of Current Geography : Proceedings of 23rd Central European Conference*, October 8-9, 2015, Brno, pp. 216-227. ISBN 978-80-210-8313-4.
- KRAMÁREKOVÁ, H. – OREMUSOVÁ, D. – ŽONCOVÁ, M. – DUBCOVÁ, A. 2016. Hodnotenie absorpčnej kapacity mikroregiónu Termál. In *XIX. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách : sborník příspěvků*, Čejkovice, 15. - 17. června 2016. Brno : Masarykova Univerzita, 2016. s. 151-158. ISBN 978-80-210-8272-4.
- MIESTNA AKČNÁ SKUPINA VRŠATEC. 2014. *Výročná správa MAS Vršatec*. 2014. 78 s.
- MIESTNA AKČNÁ SKUPINA VRŠATEC. 2015. *CLLD stratégia na programové obdobie 2014 – 2020* (kap. 3 – Analytický rámec a kap. 4 – Strategický rámec). 2015. 72 s.

- MOSELEY, M. – CHERRET, T. – CAWLEY, M. 2001. Local partnerships for rural development. Ireland's experience in context. In *Irish Geography*. vol. 34., no. 2, pp. 176-193.
- OREMUSOVÁ, D. 2009. *Geografické aspekty regionálneho rozvoja mikroregiónu Termál*. Nitra : UKF, 2009. 146 s. ISBN 978-80-8094-559-6.
- PARTNERSKÁ DOHODA SR NA ROKY 2014 – 2020. 2014.
- PÄTOPRSTÝ, M. et al. 2012. *Efektívnosť využitia štrukturálnych fondov ako nástroja znižovania regionálnych disparít v oblasti školskej infraštruktúry*. Nitra : Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2012. 220 s. ISBN 978-80-552-0754-4.
- PROGRAM ROZVOJA VIDIEKA SR 2014 – 2020. [online] dostupné na: <<http://www.zpd.sk/na-stiahnutie/prv-2014-20-1/98-program-rozvoja-vidieka-sr-2014-2020> > [cit. 2016-02-05]
- RUSNÁK, P. 2001. Typológia stupňov partnerstiev pre regionálny rozvoj. In *Spoločná vec- rozvoj, partnerstvo, medziobecná spolupráca*. Hrivňák, Ľ. (ed.) Bratislava : 2001. 120 s.
- RUTTAN, V. W. 1984. Integrated rural development programmes: a historical perspective. In *World development*. vol. 12, pp. 393-401.
- SPIŠIAK, P. 2005. Výskum vybraných vidieckych periférnych/marginálnych oblastí na Slovensku. In : *Problémy periférnych oblastí*. Novotná, M. (ed.). Praha : UK, 2005, s. 177-184. ISBN 80-86561-21-6.
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR DATABÁZA DATACUBE, 2016. *Demografia a sociálne štatistiky*. [online] dostupné na: <<http://datacube.statistics.sk/TM1WebSK/TM1WebLogin.aspx> > [cit. 2016-04-10]
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR DATABÁZA DATACUBE, 2016. *Regionálne štatistiky*. [online] dostupné na: < <http://datacube.statistics.sk/TM1WebSK/TM1WebLogin.aspx> > [cit. 2016-04-10]
- UZEMIA.ENVIROPORTAL.SK [cit. 2016-03-07]
- ZOOMERS, E. B. – GEURTEN, G. N. 1991. A decade of integrated rural development planning: an assessment of proderm experiences in Cusco, Peru. In *Tijdschrift voor Econ. en Soc. Geografie*. vol. 82, no. 3, pp. 195-205.

DEVELOPMENT ASPECTS OF MICROREGION VRŠATEC IN CONTEXT OF LAG ACTIVITIES

Summary

In the last decades there have been a boom in the sphere of rural areas development caused by emerging of integrated rural development strategies according which development is provided by local community and institutionally controlled by local action groups (LAG) that are recipients of financial contributions from the Programme LEADER or programmes of cross-border

cooperation. In Slovakia, first projects, dominantly co-financed from EU funds, started to be implemented by LAGs in year 2010.

Activities of the LAG Vršátek in the programming period 2007-2013 (deadline of several projects has been extended to the end of year 2015) were dominantly oriented to implementation of projects under Priority Axis 3 of the Rural Development Programme of the Slovak Republic 2007-2013 and projects of cooperation with partner associations in accordance with objective of Measure 4.2 of above mentioned programme from LEADER funds (Measures 4.1 and 4.3). Based on results of research aimed at expediency of using of non-repayable financial contributions it can be stated that there have been an absence of bids for direct support of tourism as a potential catalyser of LAG development. Other drawback is also the fact more than 80 % of financial contributions from the LEADER programme have been in practice usually used for purposes of local self-government development (repairs of local roads and pavements, alterations of municipal office buildings, reconstructions of public spaces and recreational areas etc.), instead of more even distribution of resources among subjects of the local community (private sector, public administration and non-profit organizations). There is mainly positive feedback on operation of the LAG Vršátek from the high municipal officials and also respondents, addressed in the questionnaire survey. The added value of the association can be seen in development of social, cultural and sporting ties in the LAG territory and support of the local community by cooperation of single members when implementing CLLD strategy.

In parallel with the LAG other civic organizations exist (however, in the present largely formally) in the analysed territory (Mikroregión Zdroje Bielych Karpát – Microregion Sources of the White Carpathians and Regionálne združenie Vlára-Váh – Regional Association Vlára-Váh) which are founding members of the LAG Vršátek. These organizations have ceded most their power in favour of the newly founded LAG due to low absorption capacity of external sources and despite attenuation of activity continue in existence because of potential turbulence in the LAG regarding availability of financial sources in the period 2014-2020 (at the time of publication, the process of selection and approval of LAGs at the Ministry of Agriculture and Rural Development of the Slovak Republic has not ended yet).

Among prerequisites for development of Microregion Vršátek belong favourable location, progressive type of age pyramid associated with population growth, relatively balanced economic structure of the region after successful completion of transition process and presence of tourist attractions, particularly in nature (Vršatské bradlá etc.). Barriers to development of the studied area include insufficiently used potential of tourism related to poorly developed material and technical base (mostly in the sphere of accommodation capacities) and low promotion of the territory in the external environment, vicious state of technical infrastructure (particularly sewers) and deepening underdevelopment of small villages with isolated underhill position (Krivoklát, Vršatské Podhradie).

Mgr. Michal Hladký

Doc. RNDr. Eva Rajčáková, CSc.

Katedra regionálnej geografie, ochrany a plánovania krajiny

Prírodovedecká fakulta UK v Bratislave

Mlynská dolina, Ilkovičova 6, 842 15 Bratislava 4

E-mail: hladky11@uniba.sk, rajcakova@fns.uniba.sk